

Natuur en recreatie: Kans of bedreiging

De evolutie is duidelijk: voor toerisme en recreatie is natuur de laatste jaren uitgegroeid tot een belangrijke troef. Fietsers, wandelaars, sporters, allemaal zoeken ze graag het groen op. Een goede zaak. Maar wat betekent dat voor de natuur zelf? Kans of bedreiging? We vroegen het aan Johan Van Den Bosch, directeur van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland.

TEKST: MIGUEL SURMONT – FOTO'S: MISJEL DECLER EN MARC SLOOTMAEKERS

Johan Van Den Bosch is al jarenlang professioneel bezig met natuur en natuurgericht toerisme in Limburg. Hij heeft dus de evolutie meegemaakt in de manier waarop mensen hun vrije tijd besteden.

Hoe komt het dat natuur zo belangrijk is geworden voor de vrijetijdsbesteding in Vlaanderen?

Johan: "Vlaanderen kent een hoog welvaartsniveau en een hoge levensverwachting. Sinds de jaren negentig zien we enkele duidelijke trends:

- Niet één 'groot verlot', zoals oma en opa dat kenden, maar elke gelegenheid volstaat om er op uit te trekken: krokus of carnaval, het maakt niet uit. Vaak weg betekent kortbij, want een weekeind is te kort om lang te reizen.
- Niet lekker onder ons tweetjes om te

cocoonen zoals in de jaren negentig, maar met 'compagnie', de 'vrienden van vroeger', want teamspirit, daar gaat het om.

- Niet om te luieren of te zonnen, maar om het zittende lijf te reactiveren.
- Wandelen heet opnieuw 'hiking', bootje varen 'raften' en de sportwinkel 'Adventure', of zoiets in dat genre. Kortom: actie!
- Nog nieuw: *clicking*. Net als op de computer, clickend door het aanbod. Vroeger was het duidelijk: één keer wandeltoerist, altijd wandeltoerist. Eenmaal Blankenberge, altijd Blankenberge. De 'caravaner', de 'fietsstoerist', de 'zonneklopper', de 'cultuurfreak', de 'rugzaktoerist',... ze zijn niet meer zo honkvast. Nu vlandert iedereen door het aanbod. Een gastronomische citytrip naar Parijs wordt afgewisseld met een ezeltrektocht door de Pyreneeën of

kamperen met vrienden in de Kempen. Vakantieformules zijn niet meer aan specifieke doelgroepen te linken. Iedereen wil wel eens alles proberen."

Hoe past de natuur in dat plaatje?

Johan: "Dat heeft te maken met een andere recente trend: authenticiteit. Mensen willen unieke ervaringen. Toerisme anno 2003 wordt wel eens schertsend de kunst genoemd mensen daar te brengen waar nog nooit iemand geweest is, of beter: mensen die illusie te geven. Geen piepschuimpalmen, maar echte natuur. Geen flauwe namaak-ambachtslui, maar een bezoek aan een echte smid of boerenmarkt. Het echte leven zoals het is, voelen, proeven, ruiken. Mensen willen 'beleven': echt, enig en gepassioneerd."

Hebben we voldoende natuur daarvoor?

Johan: "Niet alleen aan de vraagzijde, maar ook aan de aanbodzijde stond de tijd niet stil. Voor natuurgericht toerisme en/of recreatie is een groene omgeving van doorslaggevend belang. Niet dat ze echt natuurlijk hoeft te zijn, maar afwisselend en gevarieerd gaan wel eens vaker samen met natuurlijk."

**Twee keer meer bos is twee keer
meer mogelijkheid om
te wandelen, te fietsen**

Foto: MISJEL DECLER

Tot de jaren zeventig was de natuur 'overal'. Dan is de kunstmatige opsplitsing van de open ruimte begonnen tussen natuurgebieden versus landbouwgebieden. De schaalvergroting en intensivering van de landbouw heeft de natuurruimte aanzienlijk verkleind. Dit contrast neemt nog toe.

Erg versimpeld komt het erop neer dat de natuurgebieden steeds meer worden ingericht in functie van een maximale natuurwaarde en dat er in de andere open ruimte steeds minder sprake is van natuur. Als de natuurwaarden in Vlaanderen nog steeds dalen, dan gebeurt dat vooral in dat 'verwevingsgebied' tussen natuurgebieden en landbouwgebieden. Inspanningen voor beheerslandbouw en een betere inrichting en beheer van de natuurgebieden, leiden plaatselijk wel eens tot spectaculaire natuurwinst maar ze verbeteren nauwelijks iets aan een basis-natuurkwaliteit voor heel Vlaanderen."

De druk op de natuurgebieden neemt dus toe?

Johan: "Het is duidelijk dat steeds meer mensen op zoek zijn naar steeds minder natuur. Bovendien is het verschil in natuurwaarde tussen de eerder beperkte opper-

vakte natuurgebied in Vlaanderen en de andere open ruimte te groot. Daardoor verschuift de recreatiestroom naar de mooiste Vlaamse natuurgebieden. Niet omdat joggen tussen broedende roerdompen zoveel aantrekkelijker is, maar omdat onze natuurgebieden, op stadsparken na, behoren tot de meest toegankelijke (parking, knuppelpaden, bosleerpad,...) en kwaliteitsvolle open ruimte in het buitengebied. De rest van het platteland is meestal 'privaat', grootschalig landbouwgebied of jachtgebied, en dus meestal ontoegankelijk.

Het tegendeel beweren, zoals op de betoging van het Platform Buitengebied op 11 mei in Gent, is intellectueel oneerlijk!

Leidt die verhoogde druk tot conflicten?

Johan: "Dat leidt onmiskenbaar tot conflict-situaties. Het aanvankelijke doel van het natuurgebied – het behouden van een biodiversiteit in een uniek landschap – botst met de nieuwe waarde die mensen hieraan toekennen: een ruimte voor ontspanning en avontuur, rust en actie, ...

Hoe kan je die oplossen?

Johan: "Hoe schrijnend het gebrek aan

respect van sommige natuurgebruikers ook is, een repressieve houding, (terugkeer naar de gesloten poort-reservaten, zelf schaatsers en picknickers verbaliseren, ...) leidt op termijn tot verlies aan natuur. Want een repressieve houding leidt immers tot minder begrip en waardering bij de brede bevolking, m.a.w. tot een vernietiging van het maatschappelijk draagvlak. Het is niet altijd gemakkelijk, maar we moeten openstaan voor de recreanten. Zij vormen mee het draagvlak voor natuurbehoud. Overigens zijn we allemaal toch vroeg of laat recreanten? Het gaat niet over wij (natuurbeschermers) en de anderen (fietsers en wandelaars). De ene heeft een verrekijker, de andere een mountainbike, maar beiden willen ze genieten, recreëren.

We moeten mogelijke conflicten niet oplossen met een eenvoudige pijnstiller. Om het in medische termen te zeggen: op korte termijn is antibiotica (een hek, een bord, een proces-verbaal,...) drastisch efficiënt (alle bacteriën dood, inclusief de erg nuttige darmflora), maar preventief werken aan een verhoogde weerstand kan veel ellende voorkomen.

Foto links: MARC SLOOTMAEKERS; foto rechts: MISJEL DECLER

Hoe bouwen we die verhoogde weerstand op?

Johan: "Ik zie daar een drietal mogelijkheden om nieuwe natuur te creëren. Ten eerste: ruimte om te genieten. Ruimte voor mensen is ruimte voor natuur: om tot rust te komen of juist in actie te komen, om te genieten, voor een korte vakantie dicht bij huis, ..."

De vraag naar levenskwaliteit kan een nieuwe pijler worden voor een Vlaams natuurbeleid. Uiterekend daar waar nu de meeste natuur verloren gaat, namelijk in het buitengebied dat niet direct tot de Ecologische Hoofdstructuur (het netwerk van waardevolle natuur, red.) behoort, en waar leefbare landbouw het voor bekeken houdt, is natuurwinst mogelijk.

Want als er een probleem is met het natuurbehoud versus recreatie, dan is dat omdat er te weinig natuur is, niet te veel. Geef Vlaanderen twee keer meer bos en er is twee keer meer mogelijkheid om te genieten, te wandelen, te fietsen, ..."

Zie je toerisme ook als een kans voor de natuur?

Johan: "Zeker en vast. Toerisme in eigen land is ten dele geënt op het beleven van natuur in typische landschappen. Onze natuur is kortbij en afwisselend. Dit natuurgericht toerisme in al zijn vormen, actief of passief, bewust of onbewust (natuur enkel als decor), het valt of staat met de natuur- en landschapskwaliteit van het platteland.

Alleen al daarom is het behoud van elke vierkante meter heide in de Antwerpse Kempen of de aanplant van nieuwe hoogstamboomgaarden in Haspengouw essentieel om het toeristisch potentieel te vrijwaren.

Als de Kempen of het Maasland minder groen en vooral minder 'typisch' worden, dan heeft dit negatieve economische effecten in de sector van vrije tijd en toerisme. Toerisme is een externe en bijkomende motivatie voor natuur- en landschapszorg, iets wat onder andere de negen 'Regionale Landschappen' in Vlaanderen al langer hebben begrepen.

Het is stuitend hoe sommige overheden meer middelen veil hebben voor de promotie van hun immer groene regio vol rust en stilte, dan voor het daadwerkelijke behoud of de ontwikkeling van deze kwaliteiten. Zo wil bijvoorbeeld elke Kempense gemeente wel een plaatje van de purperen hei op haar toeristische folder, maar tegelijk wordt dat landschap in de Kempen steeds zeldzamer.

En de derde mogelijkheid is...

Johan: "Speelnatuur! De grootste dreiging voor natuur in een heel dicht bevolkt gebied is de algehele vervreemding van datgene waar we deel vanuit maken.

Met bezoekerscentra en natuuractiviteiten wordt de stedeling op het platteland ingewijd in de wonderen van onze natuur. Dat linken aan het toenemende fiets- en wandeltoerisme in eigen land is zonder meer een

kans. (zie ook het artikel over de Sint-Pietersburcht op p. 32, red.)

Maar kinderen, jongeren en met name het georganiseerde jeugdwerk blijven op hun honger zitten als het gaat om bespeelbare natuur. Dat is een zware vergissing.

Spelen is meer dan met een zoekkaart een poel uitvlooien. In natuureducatie, zeker naar jongeren, hebben we de neiging ons vooral te richten op de overdracht van kennis en inzicht. Jongeren willen net wat meer. Vlotvaren en boomhutten bouwen bijvoorbeeld. We ontnemen een hele generatie wat ons tot natuurbeschermers maakte: natuur vol avontuur.

En ook hier ben ik ervan overtuigd dat jeugdtoerisme, bijvoorbeeld in Limburg, een bijkomende impuls kan geven aan meer natuur. Robuuste, creatieve nieuwe speelnatuur, kan ook weer net buiten de traditionele natuurgebieden voor natuurwinst zorgen."

Jij ziet natuurgerichte recreatie dus veeleer als een kans dan een bedreiging?

Johan: "Ik pleit voor meer ruimte om te genieten, wandelen, recreëren, te spelen. Ik pleit er echter niet voor om alle kwetsbare natuurgebieden, die decennia lang beheerd en beschermd zijn, volledig open te breken. Het is aan de natuurbeweging om de terechte vraag naar ruimte voor recreatie te vertalen naar meer natuur, juist buiten de traditionele natuurgebieden en in het alsmaar natuurarmere buitengebied. Enkel dan is er sprake van een win-win-situatie."

Natuurpunt doet het met recreanten

“Recreatief medegebruik”. Die term wijst in het natuurdecreet op het samengaan van natuurbehoud en recreatie. Voor Natuurpunt is het al lang geen theoretisch begrip meer. En daarbij gaan we moeilijke dossiers niet uit de weg.

TEKST: PETER SYMENS EN JOS GYSELS

De voorbije drie jaar werkte Natuurpunt mee aan een plan voor een verantwoorde inplanting en inrichting van motorcrossterreinen. Dat gebeurde samen met de sector en de politieke verantwoordelijken. Op basis van een behoeftestudie is eerst onderzocht hoeveel nieuwe terreinen nodig zijn. Tegelijk zijn randvoorwaarden vastgelegd en is een afwegingskader opgesteld. Het is de bedoeling dat de crossterreinen ook bruikbaar zijn voor andere geluidshinderlijke buitensporten zoals kleiduifschieten. De verdere uitwerking gebeurt in provinciale werkgroepen.

Een gelijkaardige oefening is nu ook bezig voor golfterreinen. Met de golffederatie zoeken we naar concrete mogelijkheden voor ecologisch beheer van de extensieve zones.

Vlaamse werkgroep

Op basis van deze positieve ervaringen is op vraag van de Vlaamse regering een interdepartementale werkgroep opgericht waarin Natuurpunt een plaats heeft naast de kabinetten sport, Ruimtelijke Ordening en leefmilieu, de verschillende Vlaamse administraties, Bloso en vertegenwoordigers van alle sportfederaties en clubs.

Onze inbreng wordt gewaardeerd.

Met Bloso werken we aan een infopakket voor sportfunctionarissen. In het najaar volgt een gemeenschappelijke studiedag.

Samenwerking

Naast de gewestelijke initiatieven zoeken we naar samenwerking op lokaal vlak. De Oost-Brabantse Natuurpunt-afdelingen ijveren met de lokale ruiterverenigingen voor “ontharding” van wegen en tegen de ruilverkaveling.

In de Antwerpse kempen sloten de lokale Natuurpunt-afdelingen met Bloso, afdeling Natuur, de provincie en vijf gemeenten een overeenkomst om kanovaren op de Kleine Nete te verzoenen met natuurbehoud.

Elders werkt Natuurpunt samen met een vissersclub voor het beheer van oude rivierarmen. Of is er een nauwe samenwerking met de lokale wandelclub.

Samenwerking met onder meer Bloso, vissersclubs en ruiterverenigingen